

PROVET I LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP 27.9.2013

BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Svaren i provet i livsåskådningskunskap kan bedömas enligt den så kallade SOLO-modellen (Structure of the Observed Learning Outcome). Då delas svaren in i fem olika kategorier.

Det svagaste svaret ligger på en prestrukturell nivå. Frågan har missförståtts eller svaret innehåller knappt några sakuppgifter alls. På denna nivå finns det tre typer av svar:

- svaret är irrelevant med tanke på frågan
- examinanden upprepar endast det som redan sagts i frågan
- examinanden presenterar ett lösryckt påstående eller en kommentar, som inte kan motiveras med hjälp av fakta.

I ett unistrukturerat svar finns en relevant synpunkt eller ett exempel. Stoffet i svaret är dock i övrigt slumpartat och svaret saknar en disponerad struktur. Det exempel som presenterats i svaret gestaltas inte trovärdigt som en del av helheten.

I svar som tillhör den tredje nivån anges flera relevanta synpunkter, men examinanden lyckas inte koppla ihop dem till en helhet och svaret är därför katalogartat. De exempel eller personliga reflektioner som nämns öppnar inga generella perspektiv, trots att de kan motiveras med hjälp av fakta.

I ett avvägt svar har relevanta synpunkter relaterats till varandra på ett konsekvent och förnuftigt sätt. Svaret utgör en koherent helhet, som förklarar frågans problemställning. Exemplet öppnar olika perspektiv på frågan och exemplen jämförs med varandra. Personliga reflektioner kan ha en stödande effekt och struktureras som en del av allmänna synpunkter.

I en utvecklade disposition presenteras det relevanta materialet på ett avvägt sätt. Begreppen och motiveringarna utgör en konsekvent helhet, som besvarar uppgiftens frågor och diskuterar alternativa infallsvinklar. Exemplet uttrycker och fördjupar olika synpunkter och visar att examinanden behärskar fakta utmärkt. Då framkommer de individuella och kollektiva synpunkter som har att göra med individens livsstil och livserfarenhet. Personliga erfarenheter och iakttagelser förenas på ett naturligt sätt med behandlingen av frågan.

Uppgift 1

I ett långt tidsperspektiv erbjuder en livsduglig miljö nuvarande och kommande människor ett allt bättre liv. Det är nästan nödvändigt att nämna en hållbar utveckling/livsstil. Examinanden kan också diskutera vad som är ett gott liv för djuren, eftersom människan i viss mån kan uppleva andra djur som sina likar.

Man kan fördjupa frågeställningen genom att diskutera hur olika livsformer värderas olika. Människan har i allmänhet lättare att identifiera sig med arter hon på något sätt upplever som lika sig själv, såsom delfiner men inte siklöjor. Till och med den radikala ekologisten Albert Schweitzer konstaterade att man får förinta bakterier om man på så sätt kan rädda människoliv. Naturens mångfald kan uppfattas som ett värde i sig eller som en förutsättning för människans goda liv, det vill säga som ett instrumentellt värde. Det är till fördel om examinanden tar ställning till vilketdera som är ett bättre alternativ.

Uppgift 2

Värden rangordnar det vi strävar efter. En kompetent person gör sina val utifrån rätt värdeorientering: till exempel bedöms konst estetiskt, men inte i sig moraliskt. Hälsa – det vill säga livsformens funktionsduglighet – är ett naturligt värde, som man inte behöver motivera varför man strävar efter. Det är viktigt att skilja värdet hälsa från moraliska värden. Sjukdom gör inte en människa mindre värd i detta avseende.

Svaret kan ta upp frågan om antikens ”mens sana in corpore sano” stämmer och begrunda hurdan värdet hälsa egentligen är. Är hälsa detsamma som ekonomi, lycka, etc.? Hälsa är i vilket fall som helst ett centralt värde.

Uppgift 3

a)

Svaret tar upp förverkligad jämlikhet och utgångspunkternas jämlikhet. Med hjälp av positiv diskriminering försöker man hjälpa sårbara individer att nå samma utgångsläge som andra. Andra möjliga perspektiv är förhållandet mellan frihet och jämlikhet, förhållandet mellan jämlikhet och existensen av en elit, en evolutionistisk analys av jämlikhet.

b)

Svarets jämförelse kan vara historisk eller kulturell. Europeisk jämlikhet mellan könen kan jämföras t.ex. med olika muslimska kulturer eller man kan jämföra det finländska samhället i början av 1900-talet med nuläget. Demokrati är ett system som stöder jämlikhet medan traditionella samfund i allmänhet inte gör det.

Uppgift 4

a)

Strävan efter världsherravälde eller hegemoni utmärker många science fiction-filmer. I Star Trek betonas undantagsvis alla livsformers värdighet och en omdömesförmåga grundad på kunskap. I serier som är förlagda till nutid eller det förgångna är individuellt hjältemod eller familjevärden i förgrunden.

b)

I många filmer är händelserna förlagda långt bort eller till ett rymdperspektiv. Trots detta påminner strävandena och konflikterna om den tid då verket skapats. Världsliga och ofta iögonfallande brutala värderingar återspeglas på framtidens rymdtillvaro. Familjeseriernas värderingar är kopplade till en elitistisk eller trygg medelklasslivsstil.

Uppgift 5

a)

En presentation som är tillräckligt omfattande och träffande; till exempel kreationism och emergent materialism.

b)

Troligen beror det på trygghetslängtan; man vill se att det råder en förklarande förutsägbarhet i världen. Också avlägsnandet av döden ökar upplevelsen av tröst och trygghet. Då den vetenskapligt verifierade kunskapen ökar fjärras de traditionella förklaringarna, eller människor upprätthåller endast rester av forntida världsförklaringar. Människan är en förklarande varelse. Världens mysterium behöver förklaringar, som man alltid har velat ge också om man inte förmått.

Uppgift 6

Man kan studera konst ur olika vetenskapsgrenars perspektiv: det forskas i konstverks material, ljusets reflektion, kulturella budskap och historia. Kulturvetenskaperna studerar konstverkens estetik, men värderar inte konst i sig och skiljer inte mellan konst och andra föremål.

Det är både lätt och svårt att definiera konst. Allt det som konstvärlden anser vara konst är konst. En pissoar på en toalett kan vara industriell design, men utgör inte ett specifikt konstverk. Om pissoaren ställs ut på en konstutställning som en känd konstnärs signerade ready-made verk så är den konst. Det är förtjänstfullt att jämföra olika konstformer. Till exempel inom musiken finns så kallade pausverk, det vill säga verk som enbart består av en notaterad paus.

Uppgift 7

Inom den europeiska samhällsfilosofin har man ansett att den upplysta väljaren, som förnuftsmässigt vet sin egen fördel, utgör demokratins grundval. Detta förutsätter en fri opinionsbildning som i sin tur förutsätter yttrandefrihet. Finlands grundlag garanterar en yttrandefrihet utan förhandscensur. Det är en annan sak att publikationer kan leda till straff. En orsak kan vara kränkningar.

Finlands lagstiftning ger religiösa övertygelser ett specifikt skydd. Man får sára ateister, men det är straffbart att hota trosfriden. Den egentliga blasfemiparagrafen är inte mera i kraft (jämför fallen Hannu Salama och Harro Koskinen). I dag har framför allt hets mot folkgrupp lett till rättsprocesser.

Uppgift 8

Karl Marx formulering "religionen är ett opium för folket" har ofta missförstått. Man har tolkat saken så att Marx hänvisar till en så kallad bedrägeriteori enligt vilken de makt-havande försöker lugna de förtryckta med hjälp av religiöst hopp. Såsom framgår av citatet menade Marx att religionen är en indikator som påvisar människans alienation. Jämförelsen med ett smärtstillande medel (opium) är träffande.

Religionernas maktposition är i avtagande speciellt i västvärlden: de erbjuder inte tröst, för att inte tala om smärtlindring. Olika religiösa rörelser och pseudovetenskapliga sekters inflytande kan vara i tilltagande. Detta kan förklaras på Marx vis. I en osäker värld kan dessa utgöra en trygg och helhetsförklarande hamn.

Uppgift +9

Svaret kan inledningsvis innehålla några brytningspunkter och exempel på tekniska innovationer som har inlett en ny tidsera. Examinanden kan ta avstamp i t.ex. skrivkonsten eller industrialiseringen och gå framåt till den nya informationsteknologin och Turingtestet.

Det är helt möjligt att förutspå utvecklingen några decennier framåt. Datorernas betydelse som informationsbehandlare och minnesförråd effektiveras. Deras roll som människans hjälpreda förstärks ytterligare. Det är en annan fråga huruvida de kan ersätta människan. Det är väl värt att diskutera hållbar utveckling.

När det gäller längre förutsikter är det svårt att förutse kommande människors eller andra intelligenta varelsers intressen. Om det gäller framtiden för mycket olika livsformer är det omöjligt att förutse den ur människans perspektiv. En diskussion om utopier (Thomas Mores *Utopia*, Francis Bacons *Det nya Atlantis*) och dystopier (George Orwells *1984*) samt berömda futurologiska verk såsom Herman Kahns *År 2000* gör svaret mer fullständigt.

Uppgift +10

Citatet ur Amsterdamdeklarationen innehåller många drag av klassisk liberalism. Människans frihet kommer fram i sådana val som inte förhindrar att andra förverkligar sina friheter. I samhällsdebatten betonar kollektivisterna, både konservativa och socialister, i allmänhet ansvar medan de med liberalistisk inriktning betonar frihet. I citatet framförs också att individen, inte kollektivet, är subjekt. Staten med mera är till för individens goda liv och har inte ett liknande egenvärde.

En idéhistorisk betraktelse resulterar i ett utmärkt svar.